

قراردادهای مهم

از دیر باز بین ایران و عراق دو کشورهای مسلمان و همسایه اختلاف‌های فراوانی وجود داشت که عمده‌ی این اختلاف‌ها بر سر حقوق کشتیرانی در اروندرود بود. که این اختلافات گاه به درگیری‌هایی منجر می‌شد و بعد هم قراردادهایی برای برقراری صلح و آرامش این اختلافات از زمان امپراطوری عثمانی تا به حال بوده است که در آن روزگاران می‌توان به عهدنامه آماسیه و قرارداد صلح زهاب و عهد نامه کروان اشاره کرد.

اما در طول تاریخ ایران و عراق قراردادهای مهمی بسته شده که مهم‌ترین آن‌ها قرارداد الجزایر و قطننامه ۵۹۸ است که اکثراً با آن آشنایی دارند، اما در این یادداشت می‌خواهیم به طور مختصر چند قرارداد دیگر بین ایران و عراق را به شما معرفی کنیم.

– قرارداد از روم (۱۰۲) (۱۸۴۷-۱۸۲۳م) که در دوران فتحعلی شاه منعقد شد. در این زمان با کشته شدن شیعیان در بین‌النهرین که جمعی از آنها ایرانی بودند جنگ نظامی بین دو کشور آغاز شد که با بازخوانی تاریخ متوجه می‌شویم که دخالت دو کشور روسیه و انگلیس در این نبرد بی‌تأثیر نبوده و باز هم بامیانجیگری انگلیس این قرارداد بسته شد که در آن به، بازگشت به مرزهای سابق، عدم دخالت دو کشور در امور هم، رعایت حال زوار ایران و... اشاره شده بود. اما دیری نگذشت والی بغداد به بندر تجاری خرمشهر حمله کرد که کشور ایران درخواست غرامت کرد و باز انگلیس و روسیه وارد بازی شدند و قرارداد دوم بسته شد. نماینده ایران در این قرارداد امیرکبیر بود.

– قرارداد قسطنطنیه ۱۹۱۳- در این قرارداد ۷۵ درصد از خط مرزی بین ایران و عراق که در آن زمان تحت سلطه امپراطوری عثمانی بود تعیین شد.

– قرارداد سعداباد - ۱۹۳۷ اولین قرارداد مرزی بین ایران و عراق امضا شد که نماینده‌ی ایران عنایت‌الله سمعی وزیر خارجه وقت ایران بود. از آنجایی که مسئولیت مدیریت رودخانه اروندرود به عهده عراق ماند، محمد رضا شاه پهلوی در سال ۱۹۶۹ آن را باطل شناخت و در سال ۱۹۷۵ در قرارداد الجزایر عراق را مجبور به پذیرش خط تالوگ نمود.

– قرارداد ۱۹۷۹ الجزایر که به تفصیل درباره‌ی آن خواهیم گفت.

صدام حسین در سال ۱۹۸۰ قرارداد الجزایر را باطل اعلام کرد و دعای استقلال کامل را نمود. تا امروز مرزهای ایران و عراق همچنان براساس قرارداد ۱۹۷۹ الجزایر تعیین شده‌اند.

حکایت قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر

از طرف رییس جمهوری عراق: جناب آقای سعدون حمادی، وزیر امور خارجه عراق. مشارالیهیم پس از ارایه اختیارنامه‌های خود که در کمال صحت و اعتبار بود نسبت به مقررات مشروحه زیر توافق نمودند:

ماده ۱

طرفین معظمین متعاهدین، تأیید می‌نمایند که مرز زمینی دولتی بین ایران و عراق همان است که علامتگذاری مجدد آن بر اساس و طبق مقررات مندرج در پروتکل مربوط به علامتگذاری مجدد مرز زمینی و ضمایم پروتکل مذکور که به این عهدنامه ملحق می‌باشند انجام یافته است.

ماده ۲

طرفین معظمین متعاهدین، تأیید می‌نمایند که مرز دولتی در شط العرب همان است که تحدید آن بر اساس و طبق مقررات مندرج در پروتکل مربوط به تحدید مرز رودخانه‌ای و ضمایم پروتکل مذکور که به عهدنامه حاضر ملحق می‌باشند، انجام یافته است.

ماده ۳

طرفین معظمین متعاهدین، متعهد می‌شوند که بر اساس و طبق مقررات مندرج در پروتکل مربوط به امنیت در مرز و ضمایم آن که ملحق به این عهدنامه می‌باشند، در طول مرز به طور مداوم

قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر، همان قرارداد معروفی است که در ۲۶ شهریور سال ۱۳۵۹ در مقابل دوربین‌های تلویزیون و در مجلس ملی عراق آن را پاره کرد که نشان دهد به آن اعتقادی ندارد و سودای دیگری در سر دارد. سودای جنگ. که پنج روز بعد دستور حمله به ایران را صادر کرد تا عملاً وارد جنگی نابرابر شود. اما خیلی از ما نمی‌دانیم که این قرارداد چی هست؟ و در متن قرارداد چه آمده است؟ برای همین متن کامل قرارداد را می‌آوریم که شما هم در جریان متن قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر قرار بگیرید.

این قرارداد در ۶ مارس ۱۹۷۵ تحت نظارت هواری بوم دین، رییس جمهور وقت الجزایر در پایتخت این کشور منعقد شد.

متن قرارداد

شاهنشاه ایران و رییس جمهور عراق نظر به اراده صادقانه طرفین، منعکس در توافق الجزیره مورخ ۶ مارس ۱۹۷۵ برای نیل به حل و فصل قطعی و پایداری کلیه مسایل ما به اختلاف بین دو کشور، نظر به اینکه طرفین بر اساس پروتکل قسطنطنیه مورخ ۱۹۱۳ و صورتجلسات کمیسیون تحدید حدود ۱۹۱۴ به علامتگذاری مجدد قطعی مرز زمینی و بر مبنای خط تالوگ به تحدید مرز رودخانه‌ای خود مبادرت نموده‌اند.

نظر به اراده طرفین به برقراری امنیت و اعتماد متقابل در طول مرز مشترک خود، نظر به پیوندهای همجواری تاریخی و مذهبی و فرهنگی و تمدنی موجود بین ملت‌های ایران و عراق، با تمایل به تحکیم پیوندهای مودت و حسن همجواری و تشدید مناسبات فیما بین در زمینه‌های اقتصادی و فرهنگی و توسعه مبادلات و مناسبات انسانی بین مردم خود، بر اساس اصل تمامیت ارضی و مصونیت مرزها از تجاوز و عدم مداخله در امور داخلی، با تصمیم به بذل مساعی در جهت برقراری عصری جدید در مناسبات دوستانه بین ایران و عراق بر مبنای احترام کامل استقلال ملی و سلطه حاکمیت مساوی دولت‌ها، با اعتقاد به مشارکت در اجرای اصول و تحقق امال و اهداف میثاق ملل متحد از این طریق، تصمیم به انعقاد عهدنامه حاضر گرفتند و بدین منظور نمایندگان تام‌الاختیار خود را به ترتیب ذیل تعیین نمودند:

از طرف شاهنشاه ایران: جناب آقای عباسعلی خلعتبری، وزیر امور خارجه ایران.

نامه ندامت

۲۴ مرداد ۱۳۶۹، صدام حسین رئیس جمهور عراق با ارسال نامه‌ای خطاب به هاشمی رفسنجانی - رئیس جمهوری اسلامی ایران - تمام شرایط ایران را برای برقراری صلح میان دو کشور از جمله قرارداد ۱۹۵۷ الجزایر، عقب نشینی نیروهای عراقی از اراضی اشغال شده ایران و آزادی اسیران ایرانی پذیرفت.

بخشی از نامه صدام حسین، که ساعت ۱۰ و ۳۰ دقیقه صبح روز چهارشنبه ۲۴ مرداد ۱۳۶۹ به وقت تهران به شرح زیر از رادیو صوت الجماهیر بغداد قرائت شد:

بسم الله الرحمن الرحيم

حضرت رئیس جمهور، علی اکبر هاشمی رفسنجانی، رئیس جمهوری اسلامی ایران پس از اذکار بر خداوند متعال و به نیت از بین بردن تمامی موانعی که بر سر راه ایجاد روابط برادرانه میان تمام مسلمانان و از جمله برادران مسلمان ایران وجود دارد و به منظور فعال ساختن جدی و هماهنگ کردن برادران مومن جهت رویارویی با اشراری که می‌خواهند به مسلمانان و امت عرب ضربه بزنند و برای این که ایران و عراق را از تحریکات و بازی‌های قدرتهای شرور بین‌المللی و وابستگان آنان در منطقه بازداریم و به منظور هماهنگی با روح اصولی که در ۱۲ اوت ۱۹۹۰ به منظور ایجاد صلح دائمی و همه جانبه در منطقه اعلام کردیم، به عنوان حل نهایی و روشنی که جای هیچگونه ابهامی باقی نگذارد، تصمیمات زیر را اتخاذ کردیم:

۱- موافقت با پیشنهاد شما که در نامه جوابیه مورخ هشتم اوت ۱۹۹۰ توسط «برزان ابراهیم تکریتی» نماینده ما در ژنو از آقای سیروس ناصری نماینده شما دریافت شد. پایه قرار دادن قرار داد ۱۹۷۵ به عنوان اصول منسجم با آنچه که در نامه ۳۰ ژوئیه ۱۹۹۰ به ویژه در مورد تبادل اسرا و بندهای ۶ و ۷ از قطعنامه ۵۹۸ آمده است.

۲- بر اساس آنچه که در بند اول این نامه و آنچه که در نامه مورخ ۳۰ ژوئیه ۱۹۹۰ آمده است، ما آماده‌ایم هیاتی را به تهران بفرستیم و یا هیاتی توسط شما به بغداد اعزام شود تا موافقتنامه‌ها را جهت امضا آماده کند.

۳- به عنوان ابتکار حسن نیت، ما از روز جمعه هفدهم اوت (۶۹/۵/۲۶) نیروهای خود را از مرزهای شما فرا می‌خوانیم و تنها نیروهای سمبلیکی را به عنوان نگهبانان و پلیس مرزی باقی می‌گذاریم تا در شرایط طبیعی به وظایف روزمره خود عمل کنند.

۴- کلیه اسرای جنگ با تمام تعداد بازداشت شدگان را فوراً از راه مرزهای زمینی از جمله خانقین و قصر شیرین و مناطقی که مورد توافق دو طرف خواهد بود، آزاد خواهیم کرد و ما اولین گام در این زمینه را روز جمعه هفدهم اوت بر خواهیم داشت.

آقای رئیس جمهور، با این تصمیم ما، همه چیز روشن و تمام خواسته‌ها و مسائلی که بر آن تکیه می‌کردید، تحقق می‌یابد و چیزی نمانده است مگر آن که موافقتنامه‌ها آماده و امضا شود تا هر یک از ما جهت ورود به زندگی جدید، اشراف واضح داشته باشیم.....

آقای رئیس جمهور، با این تصمیم ما، همه چیز روشن و تمام خواسته‌ها و مسائلی که بر آن تکیه می‌کردید، تحقق می‌یابد

عدم توافق بین طرفین معظمین متعاهدین نسبت به آیین و یا نحوه داوری، هر یک از طرفین معظمین متعاهدین می‌تواند ظرف پانزده روز از تاریخ احراز عدم توافق، به یک دادگاه داوری مراجعه نماید. برای تشکیل دادگاه داوری و برای حل و فصل هر یک از اختلافات، هر یک از طرفین معظمین متعاهدین یکی از اتباع خود را به عنوان داور تعیین خواهد نمود و دو داور یک سرداور انتخاب خواهند نمود.

اگر طرفین معظمین متعاهدین ظرف مدت یک ماه پس از وصول درخواست داوری از جانب یکی از طرفین از دیگری به تعیین داور مبادرت نمایند و یا چنانچه دوران قبل از انقضای همین مدت در انتخاب سرداور به توافق نرسند طرف معظمین متعاهدی که داوری را درخواست نموده است حق خواهد داشت از رییس دیوان بین‌المللی دادگستری تقاضا نماید. تا طبق مقررات دیوان دائمی داوری داورها یا سرداور را تعیین نماید.

۶- تصمیم دادگاه داوری برای طرفین معظمین متعاهدین الزام آور و لازم الاجرا خواهد بود. طرفین معظمین متعاهدین هر کدام نصف هزینه داوری را به عهده خواهند گرفت.

ماده ۷

این عهدنامه حاضر و سه پروتکل و ضامنه آنها طبق ماده (۱۰۲) منشور ملل متحد به ثبت خواهد رسید.

ماده ۸

عهدنامه حاضر و سه پروتکل و ضامنه آنها، طبق مقررات داخلی به وسیله هر یک از طرفین معظمین متعاهدین به تصویب خواهد رسید.

عهدنامه حاضر و سه پروتکل و ضامنه آنها از تاریخ مبادله اسناد تصویب که در تهران انجام خواهد شد، به موقع اجرا در خواهند آمد.

بنا به مراتب، نمایندگان تام‌الاختیار طرفین معظمین متعاهدین عهدنامه حاضر و سه پروتکل، و ضامنه آنها را امضا نمودند.

بغداد ۱۳ ژوئن ۱۹۷۵

عباسعلی خلعتری، وزیر امور خارجه ایران سعدون حمادی، وزیر امور خارجه عراق

عهدنامه حاضر و سه پروتکل و ضامنه آنها با حضور جناب عبدالعزیز بوتفلیقه، عضو شورای انقلاب و وزیر امور خارجه الجزایر به امضای رسید. این عهدنامه که دارای ۸ ماده و سه پروتکل و ضامنه آن می‌باشد در تاریخ ۲۱ اردیبهشت ۱۳۵۵ و ۲۹ اردیبهشت ۱۳۵۵ به ترتیب به تصویب مجلسین شورای ملی و سنای وقت رسیده است.

کنترل دقیق و مؤثر به منظور پایان دادن به هر نوع رخنه اخلاص گرانه، صرف نظر از منشا آن، اعمال دارند.

ماده ۴

طرفین معظمین متعاهدین، تأیید می‌نمایند که مقررات سه پروتکل و ضامنه آنها، مذکور در مواد ۱، ۲ و ۳ عهدنامه حاضر که پروتکل‌های فوق‌الذکر بدان ملحق و جزایینجزای آن می‌باشند، مقرراتی قطعی و دائمی و غیر قابل نقض بوده و عناصر غیر قابل تجزیه یک راه حل کلی را تشکیل می‌دهند. نتیجتاً خدشه به هر یک از عناصر متشکله این راه حل کلی اصولاً مغایر با روح توافق الجزیره خواهد بود.

ماده ۵

در قالب غیر قابل تغییر بودن مرزها و احترام کامل به تمامیت ارضی دو دولت، طرفین معظمین متعاهدین تأیید می‌نمایند که خط مرز زمینی و رودخانه‌های آنان لایتغیر و دائمی و قطعی می‌باشد.

ماده ۶

۱- در صورت اختلاف درباره تفسیر یا اجرای عهدنامه حاضر و سه پروتکل و ضامنه آنها، این اختلاف با رعایت کامل مسیر خط مرز ایران و عراق، مندرج در مواد ۱ و ۲ فوق‌الاشعار و نیز با رعایت حفظ امنیت در مرز ایران و عراق، طبق ماده (۳) فوق‌الذکر، حل و فصل خواهد شد.

۲- این اختلاف در مرحله اول طی مهلت دو ماه از تاریخ درخواست یکی از طرفین از طریق مذاکرات مستقیم دو جانبه بین طرفین معظمین متعاهدین، حل و فصل خواهد شد.

۳- در صورت عدم توافق، طرفین معظمین متعاهدین ظرف مدت سه ماه، به مساعی جمیله یک دولت ثالث دوست توسل خواهند جست.

۴- در صورت خودداری هری که از طرفین از توسل به مساعی جمیله یا عدم موافقت مساعی جمیله، اختلاف طی مدت یک ماه از تاریخ رد مساعی جمیله یا عدم موفقیت آن، از طریق داوری حل و فصل خواهد شد.

۵- در صورت

